

Дремов Д. С.,
аспірант

кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Анотація. У статті автор досліджує поняття адміністративно-правового статусу Державної податкової служби України, послідовно вивчаючи існуючі напрацювання.

Виходячи з того, що суб'єкт адміністративного права та його адміністративно-правовий статус – це нерозривно пов'язані поняття, що характеризують участь особи у сфері публічного управління, автор пропонує наступне визначення суб'єктів адміністративного права: це учасники публічних відносин (фізичні та юридичні особи, орган державної влади або орган місцевого самоврядування), яких наділено правами і обов'язками, здатністю вступати в адміністративно-правові відносини відповідно до адміністративно-правових норм.

Особливу увагу звернено на особливості адміністративно-правового статусу органів державної влади, під яким автор розуміє сукупність суб'єктивних прав і обов'язків органу державної влади, визначених нормами адміністративного права.

Аналізуючи правову основу діяльності Державної податкової служби України автор зазначає, що вона наділена широкими повноваженнями, що охоплюють не лише адміністрування податків, а й контроль за виробництвом і обігом підкацізних товарів, валютними операціями, дотриманням касової дисципліни. Державна податкова служба України також надає адміністративні послуги платникам податків.

На підставі проведеного аналізу, автор визначає поняття «адміністративно-правовий статус Державної податкової служби України» як її правове положення в системі органів виконавчої влади, яке визначається шляхом закріплення в нормах адміністративного права її завдань, функцій, компетенції, гарантій діяльності та відповідальності Державної податкової служби України.

Зазначено, що в умовах постійних змін податкового законодавства та трансформації державного управління існує необхідність уточнення повноважень, відповідальності та взаємодії з іншими державними органами з тим, щоб Державна податкова служба стала більш ефективним, прозорим і підзвітним органом. Автор приходить до висновку, що удосконалення правового регулювання діяльності служби потребує системного підходу та врахування міжнародного досвіду.

Ключові слова: адміністративні послуги, адміністративно-правовий статус, Державна податкова служба України, повноваження, суб'єкт адміністративного права.

Постановка проблеми. Державна податкова служба України відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності держави. Однак ефективність її діяльності залежить від чіткого визначення її адміністративно-правового статусу.

Незважаючи на численні законодавчі акти, що регламентують діяльність Державної податкової служби України, на прак-

тиці виникають розбіжності в тлумаченні її повноважень, що призводить до правової невизначеності та конфліктів із платниками податків.

Аналіз еволюції поняття «адміністративно-правового статусу Державної податкової служби України» в умовах постійних змін податкового законодавства та трансформації державного управління виявляє необхідність уточнення її повноважень, відповідальності та взаємодії з іншими державними органами. Актуальним залишається питання про оптимальне поєднання контрольних функцій з функціями надання адміністративних послуг, а також забезпечення балансу між інтересами держави та платників податків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання адміністративно-правового статусу часто ставало предметом досліджень. Так, окремі аспекти цього питання досліджувалися багатьма науковцями та вченими в галузі адміністративного права, а саме: Авер'янов В., Бандурка О., Бевзенко В., Битяк Ю., Бригінець О., Галунько В., Голосніченко І., Грашук В., Дрозд О., Ківалов С., Кобзар В., Колодій А., Коломоєць Т., Колпаков В., Короед С., Комзюк А., Куліш А., Куценко В., Миськів Л., Оксін В., Сорока Л., Стеценко С., Рябченко О., Харитонova О., Харченко О. та ін.

Аналіз наукових публікацій свідчить про те, що дослідження адміністративно-правового статусу Державної податкової служби України зосереджуються на таких основних напрямках: еволюція правового статусу Державної податкової служби України, її повноваження та функції, види відповідальності, яку несуть посадові особи Державної податкової служби України за порушення законодавства, а також механізми захисту прав платників податків від незаконних дій органів податкової служби, взаємодія з державними органами, що мають відношення до адміністрування податків.

У рамках нашого дослідження хотілося б звернути увагу на працю Бригіньця О. О., який при розгляді адміністративно-правового статусу Державної податкової служби України зіставив компоненти статусу наступним чином: 1) цільовий, який включає в себе принципи, цілі, завдання та функції органу державної влади; 2) структурно-організаційний, який включає в себе регулювання порядку створення, реорганізації, ліквідації, процедури діяльності, право на офіційні символи, лінійну та функціональну підпорядкованість; 3) компетенційний, який включає в себе сукупність владних повноважень стосовно: – прав та обов'язків, які пов'язані зі здійсненням влади, участю в управлінських відносинах, а також правом видавати певні акти, – підвідомчості, правового закріплення об'єктів, предметів і справ, на які поширюються владні повноваження. У сфері реалізації адміністративно-правового статусу органи держав-

ної влади наділені оперативною самостійністю, мають постійний штат працівників, реалізують організаційно-розпорядчу функцію, утворюються вищими органами, підзвітні та підконтрольні вищим органам державної влади [1].

Розглядаючи особливості адміністративно-правового статусу державних податкових інспекцій, М.К. Золотарьова вказує, що адміністративно-правовий статус являє собою складну юридичну конструкцію, що включає в себе різні за обсягом складові елементи. Головною поміж них є компетенція, що доповнюється відповідальністю, завданнями, функціями, організацією (структурою) та порядком діяльності (форми та методи діяльності, порядок створення та припинення їх діяльності) [2].

Мета статті полягає у послідовному вивченні існуючих напрацювань щодо поняття «адміністративно-правового статусу Державної податкової служби України».

Виклад основного матеріалу. Говорячи про адміністративно-правовий статус суб'єкта права, необхідно, насамперед, визначитися з поняттям самого суб'єкта права.

Ковбас І. В. визначає суб'єкта права як учасника суспільних відносин, норма права наділяє якого певними правами і обов'язками. На його думку, це поняття містить у собі два критерії: соціальний, адже передбачає участь в суспільних відносинах в якості відособленого, здатного утворювати і здійснювати єдину волю персоніфікованого суб'єкта, та юридичний, що передбачає встановлення правовими нормами здатності бути носієм прав і обов'язків, брати участь у правовідносинах [3].

У рамках адміністративного права Колпаков В. К. під суб'єктом права визначає носія (власника) прав і обов'язків у сфері публічного управління, які передбачені адміністративно-правовими нормами, що здатен надати права реалізувати, а покладені обов'язки виконувати [4, с. 73].

У свою чергу, Коломоєць Т. О. конкретизує суб'єкта адміністративного права як юридичну чи фізичну особу, що є носієм прав і обов'язків у сфері публічної адміністрації, передбачених адміністративно-правовими нормами, та має здатність надати права реалізувати, а покладені обов'язки виконувати [5, с. 58].

На думку Остапенко Т. А., у зв'язку із значною кількістю суб'єктів, які вступають в адміністративні процесуальні відносини, важливе значення для вивчення сучасних видів учасників адміністративного судочинства насамперед має їх класифікація, яка не просто систематизує таких учасників в окремі групи, але й дозволяє навести специфічні ознаки, завдання, повноваження всіх, хто так чи інакше причетний до адміністративної справи. Класифікація учасників адміністративного судочинства здійснюється за різними критеріями, а саме: суспільно-державна роль, адміністративний процесуальний статус і мета участі в процесі, організаційна структура (індивідуальні (фізичні особи) та колективні (юридичні особи, колективні суб'єкти без статусу юридичної особи) [6].

Виходячи із наведеного, суб'єктом адміністративного права є учасники публічних відносин (фізичні та юридичні особи, орган державної влади або орган місцевого самоврядування), яких наділено правами і обов'язками, здатністю вступати в адміністративно-правові відносини відповідно до адміністративно-правових норм.

На нашу думку, суб'єкт адміністративного права та його адміністративно-правовий статус – це нерозривно пов'язані поняття, що характеризують участь особи у сфері публічного

управління. З огляду на те, що є предметом нашого дослідження, звернемо увагу на особливості визначення адміністративно-правового статусу органів державної влади.

Так, Коломоєць Т. О. визначає поняття «адміністративно-правовий статус державного органу» як сукупність суб'єктивних прав і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права за певним органом. Водночас обов'язковою ознакою набуття суб'єктом адміністративно-правового статусу є наявність у нього конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, що реалізуються у рамках як адміністративних правовідносин, так і поза ними [5, с. 64].

Дрозд О. Ю., Сорока Л. В. та Миськів Л. І. вважають, що адміністративно-правовий статус органів виконавчої влади – це різновид правового статусу, який визначає права, обов'язки, повноваження та відповідальність конкретного суб'єкта цієї системи (міністерство, служба, агентство, інспекція, центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, колегіальний орган, інший центральний орган виконавчої влади, місцевий орган влади) у сфері публічного адміністрування та конкретних адміністративних відносин. Він встановлюється законами або іншими нормативно-правовими актами, однак здебільшого – положеннями про засади та організацію їхньої діяльності. [7].

Отже, під адміністративно-правовим статусом органів державної влади слід розуміти сукупність суб'єктивних прав і обов'язків цього органу, визначених нормами адміністративного права.

Правову основу діяльності Державної податкової служби України встановлюють ряд нормативно-правових актів. Конституція України зобов'язує кожного сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом (стаття 67), визначає, що система оподаткування, податки і збори встановлюються виключно законами України (стаття 92), а забезпечує проведення податкової політики Кабінет Міністрів України (стаття 116) [8].

Податковий кодекс України регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час адміністрування податків та зборів, а також відповідальність за порушення податкового законодавства [9].

Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» визначає, що у разі якщо більшість функцій центрального органу виконавчої влади складають функції з надання адміністративних послуг фізичним і юридичним особам, центральний орган виконавчої влади утворюється як служба [10].

Відповідно до свого Положення, Державна податкова служба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну податкову політику, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. До основних завдань Державної податкової служби України належать: 1) реалізація державної податкової політики, здійснення в межах повноважень, передбачених законом, контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків, зборів, платежів, державної політики у сфері контролю

за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, тютюнової сировини, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, пального, державної політики з адміністрування єдиного внеску, державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установленій законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), проведення розрахункових операцій, а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону; 2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування: державної податкової політики; здійснення контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків, зборів, платежів; державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, тютюнової сировини, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального; державної політики з адміністрування єдиного внеску, а також у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань сплати єдиного внеску; державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установленій законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), проведення розрахункових операцій, а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону [11].

Шевчук В.А. вважає, що адміністративно-правовий статус Державної податкової служби України як суб'єкта фінансового забезпечення та матеріально-технічного постачання – це регламентоване нормами адміністративного права становище служби, яке характеризується сукупністю прав, обов'язків, гарантій діяльності щодо забезпечення служби фінансовими та матеріально-технічними ресурсами для ефективного виконання поставлених перед Державною податковою службою України завдань у сфері реалізації державної податкової політики та відповідальності за свою діяльність [12].

Отже, Державна податкова служба України наділена широкими повноваженнями, що охоплюють не лише адміністрування податків, а й контроль за виробництвом і обігом підкацизних товарів, валютними операціями, а також контроль за дотриманням касової дисципліни. Такий комплексний підхід сприяє ефективному виконанню фінансових функцій держави.

Державна податкова служба України виконує як контрольні, так і сервісні функції. З одного боку, вона здійснює контроль за дотриманням податкового законодавства, а з іншого – надає адміністративні послуги платникам податків. Такий підхід дозволяє поєднати ефективність контролю з забезпеченням зручності для платників.

Водночас юридична відповідальність посадових та службових осіб органів Державної податкової служби України у сфері надання публічних послуг, з одного боку, є неодмінною і важливою складовою правового статусу зазначених органів України, а з іншого – правовою гарантією державного забезпечення надання публічних послуг. Загальною підставою виникнення юридичної відповідальності є правопорушення або злочин, скоєні посадовими та службовими особами цих органів [13].

Виходячи із складності завдань, які покладено на Державну податкову службу України, наступним важливим кроком для адаптації як податкової системи загалом, так і онов-

лення поняття «адміністративно-правового статусу Державної податкової служби України» є впровадження нових технологій, децентралізація повноважень та посилення співпраці з бізнесом. На нашу думку, Державна податкова служба України має можливість стати більш ефективним та прозорим органом.

Новосельська Л. І. та Козанкевич В. А., розглядаючи основні напрямки модернізації податкової системи, впровадження яких можливе через зміну підходу до спілкування з платниками податків, зазначили, що метою модернізації є максимальне наближення моделі державної податкової служби України до європейського рівня, досягнення взаємного порозуміння між податківцями та платниками податків, побудова відносин між ними на принципах неупередженості, законності, прозорості, добросовісності. Основними напрямками модернізації є вдосконалення організаційної структури Державної податкової служби України, її операційної діяльності, виконавчого управління, управління персоналом органів Державної податкової служби України, інформаційного забезпечення, взаємодії з іншими органами влади та покращення взаємин із суспільством [14].

Висновки. Адміністративно-правовий статус Державної податкової служби України характеризується комплексністю та багатоаспектністю. Удосконалення правового регулювання діяльності служби потребує системного підходу та врахування міжнародного досвіду.

На нашу думку, під поняттям «адміністративно-правовий статус Державної податкової служби України» слід розуміти її правове положення в системі органів виконавчої влади, яке визначається шляхом закріплення в нормах адміністративного права її завдань, функцій, компетенції, гарантій діяльності та відповідальності Державної податкової служби України.

Адміністративно-правовий статус Державної податкової служби України визначає її як орган у системі державного управління, який відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності держави. Однак для подальшого вдосконалення діяльності Державної податкової служби України необхідно вирішити ряд актуальних питань, пов'язаних з оптимізацією її повноважень, підвищенням прозорості та підзвітності, а також забезпеченням захисту прав платників податків.

Література:

1. Бригінець О.О. Адміністративно-правовий статус державної податкової служби України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / О.О. Бригінець; Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2011. 19 с.
2. Золотарьова М.К. Особливості адміністративно-правового статусу Державних податкових інспекцій. URL: www.nbuv.gov.ua/08gtks1. (дата звернення: 03.01.2025).
3. Ковбас І.В. Адміністративно-процесуальна правосуб'єктність громадян. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2015. № 11. С. 74-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivif_2015_11_12. (дата звернення: 07.01.2025).
4. Колпаков В.К. Адміністративне право України : [підручник] / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко. К.: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
5. Коломоєць Т.О. Адміністративне право. Академічний курс : підручник / Т. О. Коломоєць. К.: Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
6. Остапенко Т.А. Суб'єкти адміністративного судочинства України. II Сучасний стан та перспективи розвитку української правової системи : Всеукраїнська конференція (16 липня 2011 р., м. Львів). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив».

- тив», 2011. Т. II. URL: <http://www.court.gov.ua/sud5024/9/39/>. (дата звернення: 11.01.2025).
7. Дрозд О.Ю., Сорока Л.В., Миськів Л.І. Загальнотеоретичні основи концепту «Адміністративно-правовий статус державної служби» з оглядом його особливостей на прикладі органів державної виконавчої служби. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 5. 2023. С. 506-508. URL: http://lsej.org.ua/5_2023/126.pdf (дата звернення: 07.01.2025).
 8. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://surl.li/fmyddz> (дата звернення: 17.12.2024).
 9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 17.12.2024).
 10. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 р. № 3166-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text> (дата звернення: 17.12.2024).
 11. Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України: постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 227. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.01.2025).
 12. Шевчук В.А. Адміністративно-правовий статус Державної податкової служби України як суб'єкта фінансового забезпечення та матеріально-технічного постачання. *НАУКА І ПРАВООХОРОНА*. 2012. № 3(17). URL: <https://surl.li/simjdv> (дата звернення: 12.01.2025).
 13. Маниліч Л.І. Юридична відповідальність Державної податкової служби України у сфері надання публічних послуг. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія ПРАВО*. 2012. Випуск 18. С. 160-164. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/12998> (дата звернення: 12.01.2025).
 14. Новосельська Л.І., Козанкевич В.А. Шляхи вдосконалення податкової служби України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Вип. 20.8. с. 229-232. URL: <https://surl.li/qmtobh> (дата звернення: 12.01.2025).

Dremov D. The concept of administrative and legal status of the State Tax Service of Ukraine

Summary. In the article the author examines the concept of administrative and legal status of the State Tax Service of Ukraine, consistently studying existing developments.

Proceeding from the fact that a subject of administrative law and its administrative and legal status are inextricably linked concepts which characterise a person's participation in the public administration, the author offers the following definition of administrative law subjects: these are participants of public relations (individuals and legal entities, a public authority or a local self-government body) who are endowed with rights and obligations and the ability to enter into administrative and legal relations in accordance with administrative and legal provisions.

Particular attention is paid to the peculiarities of the administrative and legal status of public authorities, under which the author understands a set of subjective rights and obligations of a public authority defined by administrative law.

Analysing the legal framework of the State Tax Service of Ukraine, the author notes that it has broad powers covering not only tax administration, but also control over the production and circulation of excisable goods, foreign exchange transactions, and compliance with cash discipline. The State Tax Service of Ukraine also provides administrative services to taxpayers.

Based on the analysis, the author defines the concept of 'administrative and legal status of the State Tax Service of Ukraine' as its legal position in the system of executive authorities, which is determined by enshrining in the administrative law provisions its tasks, functions, competence, guarantees of activity and responsibility of the State Tax Service of Ukraine.

It is noted that in the context of constant changes in tax legislation and transformation of public administration, there is a need to clarify the powers, responsibilities and interaction with other state bodies so that the State Tax Service becomes a more efficient, transparent and accountable body. The author comes to the conclusion that improvement of the legal regulation of the Service requires a systematic approach and consideration of international experience.

Key words: administrative services, administrative and legal status, State Tax Service of Ukraine, powers, subject of administrative law.